

मानव अधिकारको विश्वव्यापी घोषणा

प्रस्तावना

मानव परिवारका सबै सदस्यहरूको अन्तर्निहित मान तथा सम्मान र अवच्छिन्न अधिकारहरूको मान्यता नै स्वतन्त्रता, न्याय, र शान्तिको आधार भएकोले,

मानव अधिकारहरू प्रति अवहेलना तथा अनादरको परिणामबाटै नै काम भइ मानव जातिको अन्त स्करणमा चिट पुर्याइएको हुनाले र मानवहरूले धर्म र वाक स्वतन्त्रता तथा भए र अभावबाट मुक्ति पाउनु पर्छ भन्ने सर्व साधारण जनताको घोषित आकांक्षा भएकोले,

अत्याचार र दमनको विरुद्ध अरू उपाय नपाएर विद्रोह गर्नु नै अन्तिम उपाय हो भन्ने नउठानुन हो भने मानव अधिकारहरू कानुनी शासनद्वारा संरक्षित रहनु अति आवश्यक भएकोले,

राष्ट्रहरूका बीच मैत्री सम्बन्ध वृद्धि गर्न आवश्यक भएकोले

संयुक्त राष्ट्र संघका जनता हरूले मानवका मौलिक अधिकारहरू र मनुष्यको मान तथा कदर र नर -नारीहरूको सम्मान अधिकारहरू प्रति पुनः विश्वासको पुष्ट्याई अधिकार पत्रमा गरि बढि स्वतन्त्रताको आधारमा सामाजिक प्रगति एवं जीवनको

सदस्य राष्ट्रहरू र ती राष्ट्रहरूका अधिकारमा रहेका प्रादेशिक जनताहरूमा समेत ती अधिकारहरू र स्वतन्त्र हरू को विश्वव्यापी र प्रभावशाली मान्यता प्राप्त गर्नको लागि प्रत्येक व्यक्ति र समाजको अंगले निरन्तर मनमा राखि राष्ट्रिय र अन्तरराष्ट्रिय प्रगतिशील कदमहरू द्वारा यी अधिकार र स्वतन्त्रताहरू प्रति दीक्षा तथा शिक्षाद्वारा श्रद्धा बढाउन प्रयत्न गरून् भनि साधारण सभाले मानव अधिकारको यस विश्वव्यापी घोषणालाई सबै जनता र राष्ट्रको निम्ति सजिया मापदण्ड भनि घोषणा गर्दछ

धारा १

सबै व्यक्ति हरू जन्मजात स्वतन्त्र हुन ती सबैको समान अधिकार र महत्व छ । निजहरूमा विचार शक्ति र सद्बिचार भएकोले निजहरूले आपसमा भातृत्वको भावना बाट व्यवहार गर्नु पर्छ ।

धारा २

जाति, वर्ण, लिङ्ग, भाषा, धर्म राजनैतिक वा हरू विचार राष्ट्रिय वा सामाजिक उत्पत्ति सम्पत्ति वा अरू कुनै मर्यादाको आधारमा भेदभाव नगरी प्रत्येक व्यक्तिलाई यस घोषणामा उल्लेखित अधिकार र स्वतन्त्रता को अधिकार हुनेछ । यसको अतिरिक्त चाहे कुनै देश स्वतन्त्र होस वा संरक्षित, स्वशासनरहित वा परिमित प्रभुशता भएको होस त्यहाँका व्यक्तिहरूमा राजनैतिक क्षेत्रीय वा अन्तराष्ट्रिय भेदभाव गरिने छैन ।

धारा ३

प्रत्येक व्यक्तिलाई व्यक्तिक स्वतन्त्रता र आत्मरक्षाको अधिकार हुनेछ ।

धारा ४

बाँधा वा दास बनाइ कसैलाई पनि राखिने छैन । दासत्व र दास दासीको व्यापार प्रत्येक रूपमा निषेध गरिएको छ ।

धारा ५

कुनै व्यक्तिलाई पनि शारीरिक यातना दिइने छैन अथवा निर्दयी अमानुषिक वा अपमानजनक व्यवहार वा सजाय गरिने छैन ।

धारा-६

प्रत्येक व्यक्तिलाई कानूनको दृष्टिमा जहाँसुकै व्यक्तिको रूपमा मान्यता पाउने अधिकार छ ।

धारा-७

सबै व्यक्तिहरू कानूनको दृष्टिमा समान छन् र बिना भेदभाव कानूनको समान संरक्षणको हकदार हुनेछन् । सबैलाई यस घोषणाको उल्लङ्घन गरी गरिएको भेदमान वा त्यस्तो भेदभाव गर्न गरिएको उक्साहट विरुद्ध समान संरक्षणको अधिकार छ ।

धारा ८

संविधान वा कानून द्वारा दिइएको मौलिक अधिकारहरू भङ्ग गर्ने कार्यहरूको विरुद्ध योग्य राष्ट्रिय अदालतको प्रभावोत्पादक उपचारको सबैलाई अधिकार हुनेछ ।

धारा ९

कसैलाई पनि मनमानी ढाँगले देश निष्कासित वा गिरफ्तार वा नजर बन्द गरिने छैन ।

धारा १०

कुनै व्यक्ति उपर लगाइएको फौजदारी आरोपको विरुद्ध निजको अधिकार दायित्व निरोपन गर्दै स्वतन्त्र र न्याय युक्त अदालतबाट सुनुवाइको हक प्रत्येक व्यक्ति लाई समान रूपले हुनेछ ।

धारा ११

दण्डनीय अपराधको आरोप लागेको प्रत्येक सुविधाहरू दिएको बचाउको सबै आवश्यक सुविधाहरू दिएको खुल्ला अदालतले कानून अनुसार निजलाई अपराधी नठहराउन्जेल निज निरपराध मानिने छ ।

कुनै व्यक्तिले गरे वा नगरेको कुनै काम उक्त समयमा राष्ट्रिय वा अन्तरराष्ट्रिय कानून अन्तर्गत अपराध मानिँदैन भने त्यस्तो कामको प्रति कुनै पनि

व्यक्तिलाई दोषी ठहराउने छैन कुनै पनि व्यक्तिलाई अपराध गर्दा उक्त समयमा दिन सकिने सजाय भन्दा बढि सजाय दिइने छैन।

धारा १२

कुनैपनि व्यक्तिको गोप्यता परिवार, घर वा पत्र व्यवहारको प्रति मनमानी हस्तक्षेप गरिने छैन र कसैको सम्मान तथा ख्याति माथि चोट पुर्याइने छैन र त्यस्तो हस्तक्षेप वा चोटको विरुद्ध प्रत्येक व्यक्तिलाई कानुनी संरक्षणको अधिकार हुनेछ।

धारा १३

प्रत्येक व्यक्तिलाई प्रत्येक देशको सिमाना भित्र स्वतन्त्रता पूर्वक विचरण र बसोबास गर्ने अधिकार हुनेछ।

संयुक्त राष्ट्र सङ्घको उद्देश्य र सिद्धान्तको विपरीत कार्यहरू वा अराजनैतिक अपराधहरूको अभियोगको सम्बन्धमा यो अधिकार प्रयोग गर्न सकिने छैन।

धारा-१४

प्रत्येक व्यक्तिलाई यातना र उत्पीडनबाट मुक्त हुन अरु देशमा शरण माग्ने र त्यसको उपभोग गर्ने अधिकार छ।

अराजनैतिक अपराधहरूको वास्तविक अभियोगको मुद्दामा वा संयुक्त राष्ट्र संघको उद्देश्यहरू र सिद्धान्तहरू विपरितका कार्यहरूमा यो अधिकार लागू नहुन सक्छ।

धारा १५

प्रत्येक व्यक्तिलाई राष्ट्रको नागरिकताको अधिकार छ।

कुनैपनि व्यक्तिलाई मनमानी ढङ्गले निजको नागरिकता बाट बन्चित गरिने छैन र नागरिकता परिवर्तन गर्ने अधिकारलाई इन्कार गरिने छैन।

धारा १६

जाति राष्ट्रियता वा धर्मको भेदभाव बिना बयस्क, स्त्री, पुरुषहरूलाई आपसमा विवाह गर्ने र परिवार स्थापना गर्ने अधिकार छ। विवाहको विषयमा वैवाहिक जीवनमा तथा विवाह विच्छेदमा तिनिहरूको समान अधिकार हुनेछ।

विवाहको इच्छा राख्ने स्त्री, पुरुषको पूर्ण र स्वतन्त्र सहमतिबाट मात्र विवाह हुनेछ।

परिवार समाजको स्वाभाविक र मौलिक सामूहिक एकाई हो र यसलाई समाज र राज्यबाट संरक्षण पाउने अधिकार छ।

धारा १७

प्रत्येक व्यक्तिलाई एकलै वा अरूसँग मिलेर सम्पत्ति राख्ने अधिकार छ।

कुनै व्यक्तिको सम्पत्ति मनमानी ढङ्गले अपहरण गरिने छैन।

धारा १८

प्रत्येक व्यक्तिलाई विचार, मत, धार्मिक स्वतन्त्रताको अधिकार छ। धर्म वा मत बदल्ने स्वतन्त्रता र सार्वजनिक तथा व्यक्तिगत रूपमा एकलै वा समूहमा आफ्नो धर्म वा मतलाई शिक्षा आचरण

धारा-१९

प्रत्येक व्यक्तिलाई विचार र अभिव्यक्ति स्वतन्त्रताको अधिकार छ। यस अधिकारमा कुनै हस्तक्षेप बिना आक्ना मतहरू अभिव्यक्त गर्ने र कुनै पनि अवरोध र सीमाहरू बिना सञ्चार माध्यमद्वारा सूचना प्राप्त गर्ने, खोज्ने र प्रसार गर्ने अधिकार समावेश छ।

धारा-२०

प्रत्येक व्यक्तिलाई शान्तिपूर्ण रूपमा भेला हुने तथा संघ संस्था खोल्ने अधिकार छ।

कसैलाई पनि कुनै संस्थासँग आवद्ध हुन बाध्य गराउन सकिने छैन।

धारा-२१

प्रत्येक व्यक्तिलाई उसको देशको सरकारमा प्रत्यक्ष वा स्वतन्त्र रूपले चुनिएका प्रतिनिधिहरू मार्फत बनेको सरकारमा सहभागी हुने अधिकार छ।

प्रत्येक व्यक्तिलाई उसको देशको सार्वजनिक सेवामा प्रवेश र पहुँचको समान अधिकार छ।

सरकारको शासन गर्ने आधार जनताको इच्छा हुनेछ। यस्तो इच्छा आम तथा समान मतदानद्वारा समय समयमा गरिने निष्पक्ष चुनाव मार्फत अभिव्यक्त गरिनेछ र त्यस्तो चुनाव गोप्य मतदान वा त्यस्तै प्रकारको स्वतन्त्र मतदान प्रणालीद्वारा गरिनेछ।

धारा-२२

समाजको सदस्यको हैसियतमा प्रत्येक व्यक्तिलाई सामाजिक सुरक्षाको अधिकार छ र साथै प्रत्येक व्यक्तिलाई राज्यको राष्ट्रिय प्रयत्न वा अन्तराष्ट्रिय सहयोग मार्फत तथा स्रोत र साधन अनुसार उसको प्रतिष्ठा र स्वतन्त्र व्यक्तित्व विकासको लागि अपरिहार्य आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक अधिकारहरू उपभोग गर्ने अधिकार छ।

धारा-२३

प्रत्येक व्यक्तिलाई काम गर्ने, स्वेच्छाले रोजगारी रोज्ने र काम गर्नको लागि उचित र अनुकूल परिस्थितिको सुजना र बेरोजगारी विरुद्ध संरक्षण प्राप्त

गर्ने अधिकार छ ।

प्रत्येक व्यक्तिलाई बिना भेदभाव समान कार्यको लागि समान पारिश्रमिक पाउने अधिकार छ ।

काम गर्ने प्रत्येक व्यक्ति र निजको परिवारको लागि मानवीय प्रतिष्ठा अनुरूप जीविकाको बन्दोबस्तको लागि उचित र अनुकूल पारिश्रमिक पाउने र आवश्यक भए सामाजिक संरक्षणद्वारा तथा अन्य उपायहरूद्वारा त्यसमा भरथेगको अधिकार हुनेछ ।

प्रत्येक व्यक्तिलाई उसको हित संरक्षणको लागि ट्रड्युनियन खोल्ने र त्यसमा सम्मिलित हुने अधिकार छ ।

धारा-२४

प्रत्येक व्यक्तिलाई मुनासिव कार्य समय सीमा र वेतन सहितको आवधिक विदा सहित विश्राम र फुर्सतको अधिकार छ ।

धारा २५

प्रत्येक व्यक्तिलाई उसको र उसको परिवारको स्वास्थ्य र कल्याणको लागि खाना, कपडा, घर तथा औषधोपचारका सुविधाहरू र आवश्यकता अनुसारको सामाजिक सेवाहरू सहित स्तरयुक्त जीवन यापन गर्ने अधिकार छ र साथै बेरोजगारी, विरामी, असमर्थता, विधवा, वृद्धसकाल वा निजको नियन्त्रण बाहिरका अन्य परिस्थितिमा साधन अभाव भएमा सुरक्षाको अधिकार छ ।

आमा र शिशुहरूलाई विशेष हेरचाह र सहायता प्राप्त गर्ने अधिकार छ । वैवाहिक सम्बन्ध भई वा नभई जन्मेका सबै बालबालिकालाई समान सामाजिक संरक्षण उपभोग गर्ने अधिकार हुनेछ ।

धारा २६

प्रत्येक व्यक्तिलाई शिक्षाको अधिकार छ । कमसेकम प्रारम्भिक र आधारभूत शिक्षा निःशुल्क हुनेछ । प्रारम्भिक शिक्षा अनिवार्य हुनेछ । प्रविधिक र व्यवसायिक शिक्षा सबै सुलभ हुनेछ र उच्च शिक्षामा योग्यताको आधारमा सबैको समान पहुँच हुनेछ ।

शिक्षा मानव व्यक्तित्वको पूर्ण विकास र मानवअधिकार तथा मौलिक स्वतन्त्रताको सम्मानको सुदृढिकरणतर्फनिर्देशित हुनेछ । यसले सबै राष्ट्र, जाति र धार्मिक समूहहरूबीच समझदारी, सहिष्णुता र मित्रताको प्रवर्द्धन गर्नेछ र संयुक्त राष्ट्र संघको शान्ति कायम गर्ने प्रयत्नहरूलाई अघि बढाउने छ ।

आफ्ना सन्ततिलाई दिइने शिक्षा रोज्ने प्राथमिक अधिकार आमा बाबुलाई हुनेछ ।

धारा २७

प्रत्येक व्यक्तिलाई समुदायको साँस्कृतिक जीवनमा स्वतन्त्रतापूर्वक भाग लिने, कलाहरूको आनन्द लिने तथा वैज्ञानिक प्रगति र यसको फाइदाहरूको बाँडफाँड गर्ने अधिकार छ ।

प्रत्येक व्यक्तिलाई उसले रचना वा सिर्जना गरेको कुनै वैज्ञानिक, सहित्यिक वा कलात्मक कृतिको परिणामबाट प्राप्त नैतिक र मौलिक लाभहरूको संरक्षण गर्ने अधिकार छ ।

धारा २८

प्रत्येक व्यक्तिलाई यस्तो सामाजिक र अन्तराष्ट्रिय व्यवस्थाको अधिकार छ जसमा यस घोषणामा उल्लेख गरिएका अधिकार र स्वतन्त्रताहरू पूर्ण रूपले प्राप्त गर्न सकियोस ।

धारा २९

प्रत्येक व्यक्तिको समुदाय प्रति कर्तव्यकर छन र त्यस्तो समाजमा बसेर मात्र उसको स्वतन्त्र र पूर्ण व्यक्तित्व विकासको संभावना छ ।

आफ्नो अधिकार र स्वतन्त्रताको अभ्यास गर्दा प्रत्येक व्यक्तिले अरुको अधिकार र स्वतन्त्रताको आदर गर्नु पर्नेछ र प्रजातान्त्रिक समाजको नैतिकता, सार्वजनिक व्यवस्था, संवसाधारणको कल्याणको लागि चाहिने उचित आवश्यकताहरू हासिल गर्ने उद्देश्यले कानूनद्वारा निर्धारित सीमा भित्र रहनु पर्ने छ ।

यी अधिकार र स्वतन्त्रताहरू संयुक्त राष्ट्र संघको सिद्धान्त र उद्देश्य विपरीत हुने गरी कुनै पनि हालतमा उपभोग गर्न सकिने छैन ।

धारा ३०

कुनै राष्ट्र, वर्ग वा व्यक्तिले यसमा उल्लेख गरिएका अधिकार र स्वतन्त्रताहरूलाई कुठाराघात गर्ने उद्देश्यले वा त्यस्तो किसिमको गतिविधिमा संलग्न हुन पाउने गरी यस घोषणाको व्याख्या गर्न सकिने छैन ।